

СЕКЦІЯ 2. ЗООЛОГІЯ ТА ЕКОЛОГІЯ ТВАРИН

УДК 594.141

ПОРІВНЯЛЬНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ *LIMAX MAXIMUS* ТА *L. CINEREONIGER* З ТЕРИТОРІЇ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

С. В. Баранець¹, Д. А. Гарбар²

^{1,2} Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

Можна без перебільшення сказати, що родина *Limacidae* серед наземних молюсків є однією з найцікавіших за рядом критеріїв: розміри тіла, особливості поширення і розселення, специфічна статева система та ін. Ця родина дала широке різноманіття родів і підродів від Кавказу до Європи, від Північної Африки до Близького Сходу і Середньої Азії. На території України найбільшого поширення набув рід *Limax*. До нього належать слизні великих розмірів (від 150 до 200 мм у довжину в русі). Для цього роду характерною є наявність темних повздовжніх смуг на спині, суцільних або розірваних на окремі плями. Рідше спина і мантия однобарвні. Тіло видовжене – циліндричне, при скороченні веретеноподібне. Кіль наявний у всіх видів, але різної довжини – від короткого і тупого, який займає задній кінець спини, до довгого і чіткого, який простягається по всій спині. Пневмостом у більшості розташовується медіально або постмедіально. Мантия з концентричними зморшками. Підшва з прямими поперчними борознами. Статевий отвір знаходиться за правим губним щупальцем [1].

Для слизнів роду *Limax* характерна велика варіабельність забарвлення тіла (від чорного до жовто-зеленого) та малюнку на мантиї і спині в межах виду, але міжвидові відмінності простежується чітко й використовується в систематиці [2].

L. maximus – космополітний синантропний вид фауни України. Був виявлений у різних областях та населених пунктах, а також у лісових смугах біля міст [3]. Раніше існувало припущення, що *L. maximus* населяє природні біотопи Західних Карпат [2]. Але зараз цей вид розглядають як синантропний елемент малакофауни України.

L. cinereoniger – поширений в Україні вид, населяє північні, центральні та західні області [3]. Також був відмічений на території Тернопільської області та в ярах Канівського природного заповідника. Це стенобіонтний лісовий вид, який переважно мешкає в мішаних та широколистяних лісах, в містах зустрічається в лісопарках різних областей України. Був знайдений в парках м. Львова та лісопарках на його околицях [2].

Метою цього дослідження було визначення морфологічних особливостей двох видів роду *Limax* на території Житомирської області. Для виконання цієї роботи використано власні збори

слизнів, здійснені у літньо-осінній період 2013 року в межах Овруцького, Баранівського районів Житомирської області та Вінницької області (як матеріал для порівняння). Використано 32 екземпляри молюсків, зібраних із 4 пунктів. Збір, транспортування і визначення слизнів проводили за загальноприйнятими методиками [1]. Молюсків збирали вручну на вологих ділянках або за допомогою пінцета із використання методу трансепт [2].

Проведення морфологічних досліджень полягало у порівнянні зовнішнього вигляду тіла слизнів, мантиї, підшви і безпосередньо статеві системи відібраних тварин. У *L. taximus* довжина мантиї займає близько $\frac{1}{3}$ довжини тіла, вона вкрита білими плямами або смугами. Підшва світла, одноколірна. *L. cinereoniger* зовні дуже нагадує *L. taximus*, але покриви тіла грубіші, мантия займає $\frac{2}{3}$ довжини тіла, темного кольору, без плям. Підшва з повздовжніми сірими смугами по краях. Найбільш суттєві відмінності виявлено за будовою статеві системи. У *L. taximus* довжина пеніса складає $\frac{1}{2}$ довжини тіла слизня, а у *L. cinereoniger* пеніс або дорівнює довжині тіла, або навіть перевищує її. Передня половина передміхурової залози на зливається з яйцепроводом [3]. Такі відмінності у статевій системі слизнів пояснюються, очевидно, особливостями середовища проживання, умовами довкілля і змінами, які відбуваються в популяціях даних видів як на фенотипічному, так і на генетичному рівнях.

Література

1. Лихарев И. М. Слизни фауны СССР и сопредельных стран (Gastropoda terrestria nuda) / И. М. Лихарев, А. Й. Виктор // Фауна СССР. – Т. 3, вып. 5. Нов. сер., № 122. – Л.: Наука, 1980. – 438 с.
2. Лихарев И. М. Фауна СССР. Моллюски / И. М. Лихарев // Фауна СССР. – М.-Л.: изд-во АН СССР, 1962. – 317 с.
3. Лихарев И. М. Наземные моллюски фауны СССР / И. М. Лихарев, Е. С. Раммельмейер // Определители по фауне СССР. – М. – Л.: изд-во АН СССР, 1952. – Т. 43. – 512 с.